HEDEF KAVRAMIN METAFORİK İNCELENMESİ: ZÜHRE YILDIZI ÖRNEĞİ

Tuba GÜLTEKIN [1] Elif YILDIZ[2] Aşkın BAHADIR[3]

ÖZET

Metafor kullanımı bir düşünme aynı zamanda yaşadığımız çevreyi algılamamız için farklı bir görmedir. Bu süreçte görüntü şemaları oluşur. Kavramsal metaforlar ve görüntü şemaları, metaforik düşünmenin unsurlarıdır. Aynı zamanda metaforik düşünme, ortak özellikleri paylaşan iki şey arasında gizli karşılaştırma yapar. Karşılaştırma sürecinde, bütünsel bir temsili olarak metaforik ifadelere dönüşür. Bu araştırmada, hedef kavram olarak metaforik algının aktarımlar da yorumlanarak aktarım süreçlerinde metaforik ifadelere dönüşümü irdelenmiştir. Bu süreçte metaforik algının bağlı olduğu kültür özelliklerinin ilişkisel irdelenmesi değerlendirilmiştir. Araştırma sürecinde metafor kavramı tarihsel süreci içinde incelenmekte ve ilişkisel tarama yöntemi kullanılmaktadır. Araştırma örnekleminde Türk mitolojisinde hedef kavram olarak Zühre yıldızının mitolojik algısı ve Batı dünyasında hedef kavram olarak Zühre yıldızının mitolojik algısının ilişkisel yorumlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Metafor, metaforik algı, kavramsal metafor, mitoloji, zühre yıldızı.

Gültekin, Tuba. Yıldız, Elif. Bahadır, Aşkın. "Hedef Kavramın Metaforik İncelenmesi: Zühre Yıldızı Örneği". *idi*l 5.26 (2016): 1825-1848.

Gültekin, T. Yıldız, E. Bahadır, A. (2016). Hedef Kavramın Metaforik İncelenmesi: Zühre Yıldızı Örneği. *idil*, 5 (26), s.1825-1848.

[1]Doç. Dr. Tuba Gültekin, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Resim İş Eğitimi Anabilim Dalı, tgultekin(at)hotmail.com
[2]Doç. Dr. Elif Yıldız, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü elif.yildiz@(at)ge.edu.tr
[3]Aşkın Bahadır, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi askin-bhdr(at)hotmail.com

METAPHORIC INVESTIGATION OF TARGET CONCEPT: VENUS STAR CASE

ABSTRACT

Metaphor use is 'thinking' thus a different 'vision". Image schemes are created in the metaphorical sense of the target concept. Conceptual metaphors and image schemas are elements of metaphorical thinking. Metaphorical thinking also makes confidential comparison between two things that share common characteristics. It turns into a metaphorical expression In the comparison process as a holistic representation. In this study, the conversion of metaphorical sense as the target concept into metaphoric expressions by being interpreted in the transfer process was discussed. In this process, relational Examination of cultural characteristics of the metaphorical sense to which it is connected was evaluated. Relational survey method was used examining the metaphor concept in its historical process. Relational interpretation of mythological perception of Venus star In Turkish mythology as target concept and mythological perception of Venus star as the target concepts in the Western world was aimed as the sampling of the study.

Keywords: Metaphor, metaphoric sense, conceptual metaphor, mythology, Venus star.

Giriş

Temelde, metafor sanat ve beşeri bilimler tarafından kullanılan bir kavramdır. Bununla birlikte son yıllarda, özellikle George Lakoff ve Mark Johnson'ın 'Yaşadığımız Metaforlar' başlıklı ünlü kitabından sonra farklı tür çalışmalarda metaforların kullanımına ilişkin genel ilginin arttığı görülmektedir. Lakoff ve Johnson (1980) metaforların günlük konuşmanın nasıl bir parçası haline geldiğini, sadece dilde değil aynı zamanda düşünce ve eylemde de nasıl yaygınlaştığını ve insan anlayışı için ne kadar önemli olduğunu vurgular. Aslında metafor dünyayı gözlemlediğimiz bir süreç ve düşündüklerimiz ve öğrendiklerimizin kalbidir.

1980'lerden beri sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde metaforların kullanıldığı çok sayıda araştırma yapılmıştır. Araştırmalarda metafor kullanımının, nitel veri toplama aşamasında diğer yöntemlere göre kolay olmasının yanı sıra toplanan verinin de daha kolay analizi söz konusudur. Çünkü metaforlar farklı sözcüklerden oluşur, bu nedenle ayrıştırılması araştırmacı için bir sorun oluşturmaz. Metaforlar, çalışılan konu, olgu, olay ve durum hakkında çok sağlam, zengin bir resim sunar, görsel bir imaj sağlar. Çocukların iç dünyasını anlama, belirli bir olay, olgu ya da kişi hakkında ne düşündüklerini anlamada metaforlar en etkili veri toplama yöntemlerinden biri olabilir. Örneğin, çocuklara resim çizdirerek çocuğun ne çizdiğinden ya da resmin basit veya karmaşık olmasından ziyade, çocuğun resmi nasıl açıkladığı ya da yorumladığı asıl veriyi oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, 240- 244'den aktaran Karaşahinoğlu, 2015:32).

Bu noktada metaforların farklı çalışmalarda yaygın bir biçimde kullanıldığı görülmektedir.

Metafor Kavramı

Metaforlar bireylerin diğer varlıklar ile kendilerini ifade ettiği biçimlerden biridir. Levine (2005) metafor teriminin Yunanca 'metapherein' kelimesinden geldiğini belirtmektedir. Meta değiştirme anlamına gelirken, pherein taşıma demektir. Metafor, otantik ve şiirsel bir dille kendi gerçek anlamı dışında farklı anlamlarda kelimeler kullanma olarak tanımlanmıştır (Kovecses, 2005).

Yunanca kökenli olan metafor kelimesindeki 'meta' üst anlamı taşımaktadır. Metaforik iletişimde anlam bulunduğu noktadan bir üst anlama taşınır. Metafor kullanımı ile bilişsel yapılarda yeni anlamlar üretilir. Dil ve düşünce arasında bir ayrım yapmak zordur. Bilişsel bakış açısına göre, metafor dil kulllanımının ötesindedir. Sözcüklerin arkasında saklanan ve keşfedilmeyi bekleyen bir imge yer almaktadır. Metaforun içinde saklanan örtük düşünce sözcüklerden daha fazla önem taşımaktadır. Örtük düşüncenin ortaya çıkmasıyla birey yüklediği anlamı bir üst bilişe taşır ve yeni bir bakış açısı kazanmaya hazır hale gelir. Diyalog içinde ortaya çıkan metafor, yaratıcı bilişin bir aracıdır ve akıl gözüyle imgeleri görmek, anlamlı bir

bütüne ulaştırmak, kavrama yeteneğini artırmak ve daha derin içgörü geliştirmek gibi cazip özellikler taşır (Karaırmak ve Güloğlu, 2012:123).

Metaforlar farklı çalışmalarda çok farklı şekillerde tarif edilmiştir. Webster New International Dictionary'nin (1993) metafor tanımı, bir tür nesne veya eylemi gösteren bir kelime veya sözcük grubunun olduğu, aralarında bir benzerlik ya da benzetme önermenin yerine ya da başka bir şekilde kullanılan mecazlı bir konuşmadır. Lakoff and Johnson (1980:5), 'Metaforların özü bir tür şeyi başka bir açıdan anlamak ve yaşamaktır' der. Metaforik kavramsallaştırmanın değeri, anlayışı teşvik eden bir biçimde daha az bilinene bilinenin özelliklerini aktarmasıdır (Ortony,1990). Benzer şekilde, Oxford ve arkadaşları (1998), metaforik düşüncenin daha karmaşık bir konu ya da durumun özelliklerini aydınlatmak için kavramsal bir araç olarak tanıdık bir nesneyi ya da olayı kullanmayı gerektirdiğini belirtmektedir. Bizim kavramsal çerçevelerimiz metaforlar ile karakterize edildiğinden metaforlar bizim düşünce ve eylemlerimizin ayrılmaz bir bileşenidir (Lakoff & Johnson 1980'den aktaran Güzel Stichert, 2005:7)

Metaforla ilgili ilk çalışmaları gerçekleştiren Aristo metaforu; tam olarak birbirine benzemeyen iki veya daha fazla nesneyi karşılaştıran kelimeler dizisi olarak tanımlamaktadır. Aristo şöyle demektedir: 'Metaforun efendisi olmak en önemli şeydir. Metafor, dehanın göstergesidir çünkü iyi bir metafor, farklılıkların içindeki benzerliğin sezgisel olarak algılanmasını içerir. Sıradan kelimeler zaten bildiklerimizi iletirler, metaforlar yolu ile yeni şeylere tutunuruz' (Rosenman, 2008:393'den aktaran Karaırmak ve Güloğlu, 2012:123).

Metaforlar karmaşık bilgi ve analojik problem çözmede temsili bir örnektir. Zihinsel modelleri ve metaforlar, bütünsel bir temsili olarak metaforik ifadeler kullanarak karmaşık konular veya yeni durumlara bir anlayış elde edilir. Metafor modellerinin sosyal ve kültürel kökenleri, zaman içinde benzetmeler tarihsel tanımlanmış değişiklikler kültür ya da tarihin temel insan davranışlarının kültür-biliş bağlantısının yeniden aktarılmış halidir (Moser,2000).

Metaforlar genellikle söylemi süslemek için basit bir söz sanatı olarak kabul edilir; ancak çok daha fazla önem taşımaktadırlar. Metafor kullanımı bir düşünme yolu ve genellikle günlük yaşamda bizim dünya algımıza saçılmış bir görme yolu anlamına gelir. Metaforlar kendimizin yanı sıra düşünce tarzımızı, dil ve bilimi ifade üzerine biçimlendirici etki yaratır. Bireylerin günlük yaşamında metaforların önemi bundan daha fazlasını içerir. (Goatly, 1997; Saban ve ark 2006).

Bireylerin bir kavram, olay veya olgu hakkında neler bildikleri, ne düşündükleri ve söz konusu kavram, olay veya olguyu nasıl algıladıklarını ortaya koymada son yıllarda metaforlar sıkça kullanılmaktadır. Platoya kadar dayanan metaforlar kompleks kavramların daha iyi anlaşılmasını ifade etmek için yaygın biçimde kullanılan araçlardandır. Metafor, bir kelime veya ifadenin bir tür obje veya fikir ifade ederek, bunlar arasında bir benzerlik veya analoji önermek amacıyla bir

diğerinin yerine kullanıldığı bir tasvir veya mecaz şeklinde tanımlanabilir. Strenski (1989), metaforların sonuçlar olduğunu öne sürmektedir ve metaforların tutumlarımızı yansıtan ve şekillendiren, hatta davranışlarımızı belirleyen role sahip olduğunu belirtmektedir. Metaforların sadece dil alanında değil, eğitim alanında da estetik ve pedagojik açıdan önemli rol oynadığı görülmektedir.(Özdemir, 2012:372-373).

Lakoff ve Johnson'ın insanın biliş ve yaşamında metaforun her yerde bulunmasıyla ilgili ünlü cümlesi şöyledir: Metafor, günlük yaşamda sadece dilde değil, düşünce ve eylemde de yaygındır. Bizim sıradan kavramsal sistemimiz, düşünme ve hareket etme açısından esas olarak yapısal anlamda metaforiktir (Lakoff ve Johnson, 1980:3). Sweetser(1990:8)'e göre metafor, insanların iki şeyin objektif olarak aynı olduğunu düşünmeden başka bir açıdan bir şeyi anlamamızı sağlar. Bilişsel dilbilim için metafor, tamamen estetik ya da edebi işaretlerle sınırlı değildir, ayrıca önemli bir bilişsel rol oynar. Algı ise, bir şeyin farkında olma süreci olarak tanımlanmaktadır (Jamet, 2010:7).

Aristoteles Poetika'da metaforu "yabancı bir ismi, soydan türe, türden soya, türden türe aktarımlarda veya karşılaştırma yaparak, yani paralellik kurarak kullanmak" biçiminde tanımlamıştır. Günümüzde de metafor terimi Aristoteles'in en son bahsettiği şekliyle, yani iki nesne, olay yada ilişki arasındaki paralel, benzer ilişkiler biçimde kullanılmaktadır (Draaisma, 2007: 28'den aktaran Ergen ve Yanpar Yelken, 2015:511).

Metaforlar yaygın soyut kavramları görselleştirmek için eğitim araştırmalarında kullanılır hale gelmiştir ((Lakoff and Johnson, 1980). Metafor dünyayı anlamamıza yardımcı bir düşünce ve görme yoludur. Metafor bireylerin soyut bir görünüm veya teorik gerçeği açıklamak ve anlamak için kullandığı zihinsel bir araçtır. Diğer bir deyişle, metaforlar soyut ya da zor bir şey açıklayan etkili araçlar haline gelir. Ayrıca, metaforlar analiz edilmesi amaçlanan kavramların nasıl algılandığını belirlemek için kullanılır (Kurt ve Özer, 2013: 95).

Martinez, Sauleda ve Huber'e (2001) göre metafor, şekillerin konuşmasından öte zihnin önemli bir mekanizmasını oluşturmaktadır. Böylece benzerliği olan bir kavramın başka bir kavramla anlatılarak parçalardan sinerji oluşturulmakta ve algıda seçicilik yaratılmaktadır. Kısaca metafor bir şeyi başka bir terimle açıklamadır (Akbaba Altun ve Apaydın, 2013:330).

Metaforik düşünce daha karmaşık bir olgu veya durumun özelliklerini aydınlatmak için bir kavramsal araç olarak tanıdık nesne ya da olayın kullanımını gerektirir. Lakoff ve Johnson (1980) kavramsal sisteminin büyük ölçüde metaforik olduğunu göstermektedir ve bundan dolayı biz birisinin nasıl düşündüğünü ve hayatı yaşadığını anlamak istiyorsak, onun kendi metaforlarını incelememiz gerekir (Kohn ve Demir, 2008:2).

George Lakoff ve Mark Johnson'ın metafor teorisi (1980), dilsel modelleri kullanarak günlük bilişsel yapıları tanımlayan ve bu nedenle, düşünce ve eylemin hem

bireysel hem kolektif desenlerini ortaya çıkarmayı mümkün kılan bir temel oluşturur (Schmitt, 2005:358).

Metafor, söylemi süslemeye yönelik söz sanatlarından biri olarak görülse de önemi çok daha fazladır. Metafor genel olarak dünyayı kavrayışımıza sinen bir düşünme biçimidir. Çeşitli alanlarda yapılan araştırmalar metaforun, düşünme biçimi, dil ve bilim üzerinde olduğu kadar, gündelik hayatta kendimizi ifade edişimiz üzerinde de biçimlendirici bir etki yarattığını göstermiştir. Lakoff ve Johnson (2005)'un Metafor Teorisi'nin anahtar fikirleri şu şekilde sıralanmaktadır (Karaşahinoğlu, 2015:31-32):

Metaforlar temelde doğası itibarıyla kavramsaldır; metaforik dil ikincildir.

Kavram metaforları gündelik tecrübede temellenir.

Soyut düşünce bütünüyle olmasa da büyük ölçüde metaforiktir.

Metaforik düşünce kaçınılmaz, hep mevcut ve çoğunlukla bilinçdışıdır.

Kavram sistemimiz bütünüyle tutarlı değildir, çünkü kavramlar hakkında akıl yürütmek için kullanılan metaforlar tutarsız olabilir.

Biz hayatlarımızı metafor aracılığıyla sağlanan çıkarımlar temelinde yaşarız.

Metaforlar bireylerin dış dünyalarını algılamalarının sözel dışa vurumlarıdır. Bu nedenle metaforlar herhangi bir kişinin, herhangi bir kavramla ilgili algısını açığa çıkarmak için kullanılabilecek en etkili yapılar (Yalçın, 2011:56) olarak belirtilmektedir.

Arnett (1999) metaforların 'bir algı aracı' olabileceğini; Goldstein (2005:9) ise durum ve olayları algılayışımızı etkileyerek gerçekliğin ve problem durumlarının tekrar tanımlanmasında kullanılabileceğini ifade etmiştir (Kısa, 2013:49).

Metafor ilgisiz ama bazı ortak özellikleri paylaşan iki şey arasında bir örtük örtülü veya gizli karşılaştırma yapar. Aynı zamanda, iki çelişkili ya da farklı nesneler ile benzerlik veya bazı ortak özelliklerine göre kullanılır (http://literarydevices.net/metaphor/). Metaforlar ve benzetmeler görsel düşünmede durumlar hakkında anlayış, bilinç ve yakınlık kurmak için zihinsel modelleri ile uyum ve paylaşılan bilgiler ile bağlantılar kurar (http://www.visualthinkingmagic.com/metaphors-analogies). Bu süreçte metafor renkleri dil ve görsel temsilleri için dil ve hayal üzerindeki etkisinde bir araç olarak kullanılır. Barrett'in de ifade ettiği gibi Metaforik dil okuyucular için görüntü oluşturur (Rentz,2016).

Metafor bireylerin aşırı derecede soyut, karmaşık ya da kuramsal kavramları anlamada kullandıkları güçlü bir zihinsel araç olarak değerlendirilir. Metaforlar bireyleri yeni düşünce ve varoluş yollarına sevk eder. Esas itibariyle bir metafor, etkili ve anlamlıdır (Yob, 2003). Bazı gerçeklikleri ve özellikle sosyal gerçeklikleri tesis edebilir ve bu sebepten ötürü metaforlar gelecekte olması muhtemel olaylar için bir rehber görevindedirler (Lakoff ve Johnson, 1980). Metaforlar teşbih ve mecazlar yoluyla toplumsal gerçekliğin yansımasıdır. Bunlar eğitimcilerin iki şeyi karşılaştırma,

aralarındaki benzerliklere dikkat çekme ya da başka bir şey ile değiştirerek bir şeyler anlatmasını sağlarlar (Gibbs ve Matlock, 2008). Bizler başka bir deneyim öğesi yönünden bir deneyim öğesini anlamlandırmak istediğimizde metaforlara başvururuz. Metaforlar insan algısını kısmi fakat ayırd edici biçimde bir çerçeveye sokarlar. Metafor yeni bir kavramı bahsetmeyi mümkün kılan kullanışlı bir cihazdır (Yob, 2003; Cameron, 2010). Birşey daha fazla veya daha az metaforik ve daha fazla veya daha az edebi olabilir. Yob (2003), bir metaforun kendisine atfedilmiş bir olgu olmadığını, ancak bu olgunun bir sembolü olduğunu belirtmektedir. Bir metafor kendisine atfedilmiş olgu olsaydı, bu metafora gerek olmazdı. Bu sebeple, bir metafor atfedilmiş olgudan güçlü ve etkili biçimde atfettiği zamanlarda bile farklıdır ve metafor bazı açılardan atfedilen olgudan çok daha az tanımlar. Weade ve Ernst (2011) da metaforların seçici olduğunu ve bir olgunun tamamından ziyade bazı bölümlerini temsil ettiğini belirtmektedir. Yapıları itibariyle paradoksaldırlar. Oldukça güçlü çarpıtma özelliği barındırabilecek algı durumları yaratabilirler. Her metaforda oluşturulanı görme hali görememe haline dönüşebilir (Fauconnier ve Turner 2008). Metafor olayların oluşumu ve işlevleri hakkında düşüncelerimizi kontrol eden, yönlendiren ve inşa eden güçlü zihinsel araçlardan biridir. (Yob 2003). Ancak, metaforları tanımlama, anlayabilme ve bir şeyi anlatmadaki görevlerini tanımlama biçimi üzerinde tam bir fikir birliği yoktur (Fauconnier ve Turner 2008).

Bir metafor, metafor konu ve metafor araç olarak adlandırılan iki bölümden oluşmaktadır (Chiappe ve ark 2003). Metafor konu, ifade edilen konuyu belirtmektedir. Metafor araç ise, metaforik olarak kullanılan terim veya terimlerdir ve metafor konu hakkında bir şey söylemek için kullanılır (Saban, 2004).

Metaforlar hakkındaki mevcut teoriler, Searle (1978) tarafından karşılaştırma teorileri ve etkileşim teorileri olarak iki gruba ayrılır. Etkileşim teorileri iki anlamsal içerik arasındaki etkileşimi ya da kelimesi kelimesine bir karşıtlığı içerdiğini ortaya koyarken, karşılaştırma teorileri metaforların iki veya daha fazla nesne arasında benzerlik ya da karşılaştırma içerdiğini iddia etmektedir. Metaforun karşılaştırmalı görünümünde, iki görünüşte farklı şey arasında sonuçta ortak bir benzerlik olduğunu tam olarak söylemek mümkündür. Araştırmacı elektrik akımını örnek olarak vermektedir. Elektrik ve sıvı arasındaki bariz farklılıklara rağmen, temel bir benzerlik olduğu belirtilir, her ikisi de bir şekilde bir sıvı türünde hareket eder. Bu nedenle de belirli bir metaforik ifadenin bağlamında, iki nesne şu şekillerde etkileşime girer: a) birincil konunun varlığı, ikincil konunun bazı özelliklerini seçmesi için dinleyiciyi teşvik eder ve birincil konuya uygun bir paralellik kurmaya dinleyiciyi davet eder, karşılıklı olarak ikincil konudaki paralel değişiklikleri içerir (Black, 1977).

Yeni metaforları keşfetmek için, birbirlerinin yerine kullanılmak üzere iki farklı kavram arasındaki ilişkileri bulmak için karşılaştırmaların yapılması gerekmektedir. Lakoff and Johnson, insanın metaforlarla yaşadığını belirtmektedir. Ayrıca subjektif deneyim, duygu ve hayal gücüne dayandırılmış, metaforların

deneyimi kavrama yolları sunduğunu, hayatımızı düzenlediğini ve çevremizde olup bitenlerden anlam çıkarmak için metaforların gerekli olduğunu ifade etmektedir. Metaforlar, insanın dünyayı anlamak, ifade etmek, inşa etmek ve düzenlemek için geliştirdiği temel yapılardır (Lakoff & Johnson, 1980). Söylediklerimizin çoğu ve kavramlar hakkındaki düşüncelerimizi nasıl oluşturduğumuz sıklıkla metafor kullanımına bağlıdır. Metaforlar, olayları anlayışımıza ve düşünce yapımıza yardımcı olur (Perry & Cooper, 2001). Collins ve Green'in (1990) çalışmasında belirtildiği gibi, bir kelime bir dizi anlam için bir kutu (konteyner) 'dir, bir başka deyişle kelimeler fikirleri temsil eden sembollerdir ve dünya hakkında konuşmak için insanlara olanak verir.

Metaforik düşünce daha karmaşık bir olay ya da durumun özelliklerini açıklamak için kavramsal bir araç olarak bilinen bir nesne ya da olayı kullanmayı içerir (Oxford ve ark., 1998). Lakoff ve Johnson (1980)'a göre, 'metafor' başka bir durumdan anlam aktarım ve başka bir şey yönünden bir şey tanımlama' ile ilgilidir. Bu bağlamda, metaforlar soyut kavramlar ve daha aşina olunan, somut ve görünür arasında edebi olmayan bir ilişki kurar (Demir, 2007: 90).

Metaforları kullanarak, bilinir olan açısından yeniyi (örneğin, bir 'ağ' olarak internet), sıradan/basit olma açısından kompleks olanı (örneğin, 'bilgi işleme' olarak öğrenme) ya da somut olan açısından soyut olanı (örneğin, bir 'akış' olarak yaşam) (McLaughlin ve Bryan, 2003) ifade etmek mümkündür. Bu anlamda, bir metafor konuşmayı daha ilginç hale getirmek için kullanılan bir edebi araç olmaktan daha fazladır, bu noktada, edebi dili kullanarak başa çıkması zor kavramları ve karmaşık zımni fikirlerin iletişimini kolaylaştırır. Örneğin, 'fabrika olarak okul' metaforu, okul yöneticilerinin müdürlerin ve öğretmenlerin fabrika işçilerine benzediği ve ayrıca öğrencilerin ürün kavramına benzediği fikrini savunur (Berliner, 1990).

Metaforların Kategorileri

Akademik inceleme epistemolojilerine metafor teorilerini uygulamaya çalışırken, metaforu farklı kategorilerde değerlendirmek ve aynı zamanda eğitim araştırmalarındaki önemini anlamak gerekir. Aktif, inaktif, ölü ve temel olmak üzere dört genel kategori altında metaforları incelemek mümkündür. Aktif metaforlar konu ve araç terimleri arasında metaforik belirginlik taşır. Bir örnek olarak 'Bu okul gerçek bir eritme potası' verilebilir. Bu metaforda, çokkültürlülük konusu nesnelerin eriyip bir uyum içinde karışabildiği geniş bir pişirme potasıyla ilişkilendirilir. Bu terimin aktif olarak adlandırılma sebebi, dinleyicinin kolaylıkla her iki terimin de belirginlik taşıyan kısımlarını anlayarak her ikisi arasındaki metaforik resonansı belirleyebilmesinden dolayıdır (Jensen, 2006: 10-11).

Ayrıca, aktif metaforlarda, kavram terimin taşıyıcı terim yoluyla yorumlanması gerekir. Taşıyıcı ve konu terim arasındaki belirginlik zorlaşır çünkü taşıyıcı terim birden çok edebi tanımı taşımaktadır. Bu da dinleyicinin hangi belirgin

karakteristiği konu terime uygulayacağını anlamasını zorlaştırır. Bu sesdeşlik etkisi metaforik rezonansı büyük ölçüde zayıflatır. 'Araba yarışı katliamla sonuçlandı' metaforu örnek olarak alındığında, bu metaforda 'araba yarışı' konu terimdir ve 'katliam' ise taşıyıcı terim görevi görür. Bu metafordaki sorun, katliamın birden fazla anlamının olmasındadır. Edebi anlamlarından bir tanesi, savaş meydanında meydana gelen çoklu ölümdür. Bir diğerinde ise, rakip üzerinde büyük zafer manasına gelen katliam (ezip geçme) anlamı taşımasıdır. Bu sebepten, dinleyici birinci anlamın belirgin karakteristiklerini uygulayarak yarışta büyük bir kaza olduğu, pek çok kişinin ölüp yaralandığı anlamını veya ikincisini uygulayarak kazananın rakip üzerinde ezici bir zafer kazandığı anlamlarını çıkartabilir. Dil anlamında farkın büyük olduğu açıktır ve bu rezonansı etkisiz hale getirir. Üçüncü ise, ölü metafordur. Ölü metaforlar rezonansını, konu ve taşıyıcı terimler arasındaki belirginliğin bilgi ve deneyim yetersizliğinden erişilmez hale gelmiş olmasından dolayı kaybetmişlerdir. Özünde, bir deyim dil şeması içine yerleşmiştir ve biz bir metafor olarak değil, ortak bir ifade, konuşma dili sözcüğü, ya da deyim olarak artık deyimi algılarız. 'Şehir içinde çalışma, gerçek bir fare yarışı (hengame)' örneğinde, konu terim 'şehir içinde çalışmak' taşıyıcı terim 'keşmekeş/fare yarışı' ile ilişkilendirilir. Fare yarışının belirgin karakteristikleri yoğun, hızlı tempolu, kafa karıştırıcı ve bu tip şeylere sahip olmasıdır. Bunu ölü metafor yapan ise dinleyicinin 'fare yarışı/hengame' kelimesini duyduğunda otomatik olarak bunu yukarıda listelenen terimlerle ilişkilendirmeleridir. Terimin bilimsel araştırmalarda farelerin labirente dizilmesi deneyleriyle olan ilişkisi artık kaybolmuştur. Başka bir deyimle, taşıyıcı terimin orijinal rezonansı bizim deneyim algımızdan kaybolmuştur. Dördüncü kategori metafor ise, kurumsal veya 'derin yüzey' metaforlardır (Schön, 1983:149). Derin metafor, incelenmekte olan kavramın önemli özelliklerini tanımlayan bir metafordur. Schön, derin metaforların tüm nihahi yüzey-seviye metaforların oluştuğu temeli tesis ettiğini belirtmiştir. Örgütleri tanımlamak için kullanılan metaforik konuşmada, belirginlik bizim düşünce sürecimize dahil olmuş haldedir. Belirginliğin varolması için, dinleyicinin bazı önceden var olan bilgi ve deneyimleri ile metafora yaklaşması gerekir ve aynı dinleyicinin konu ve taşıyıcı arasında paylaşılan özellikleri teşhis edebilmesi gerekir (Fawson ve Reutzal, 1994). Burada karşımıza artık konu ve taşıyıcı terim arasındaki metaforik bağlantıyı arttırmak için temel bir terime ihtiyacımızın olmaması sonucu çıkar. Bu meydana geldiğinde metafor kurumsal hale gelerek artık kurumsal eylemler ile ilgili algılarımızın doğal ifadesi haline gelir. Örneğin, bir makine olarak organizasyon bir kurumsal veya derin metafordur.

Aristo her ne kadar sözlü ritorikte kullanılan metaforların dinleyiciler açısından birbirine benzemeyen şeylerin ne kadar benzer olduğunu anlamalarını ortaya çıkarttığını belirtmiş olsa da, birbirine benzemeyen şeyleri karşılaştıran bir dilbilimsel araç olarak metaforu dar bir çerçevede tanımlamıştır. Felsefe tarihinin büyük bölümünde, metaforlar ya nesnel gerçeği gizlemekle itham edilmiş veya dilin

salt biçimsel süslemesi olarak görmezden gelinmiştir (Landau, Meier ve Keefer, 2010: 1046).

Nietzsche, daha somut deneyimler açısından gerçekliğin asla direk kavranamayacağını ve dolaylı olarak anlaşılabileceğini iddia ederek bu geleneği bozan ve metafora daha geniş bir bakış açısından bakan ilk kişi olmuştur. Daha az radikal bir anlayışla, insan sembolizminin doğası ile ilgilenen 20. yüzyıl filozofları, metaforun rutin soyut ya da zor fikirleri anlamak ve iletişimlerini kurmak için kullanılan insan biliş merkezinin merkez bileşeni olduğu fikri üzerine birleşmişlerdir. Bu kuramcılar ayrıca metaforların dillerde, sanat alanlarında, farklı kültürlerin ritüellerinde yaygın olarak belirdiği ile ilgili gözlemsel kanıtlar sunmuşlardır. Bilişsel dilbilim alanındaki araştırmacılar, metaforların insanların basitce soyut kavramları anlamak (sadece haklarında konuşmak için değil) için kullandıkları kavramsal bir sistemin parçası olduğu fikrini destekleyen en güçlü çağdaş savunucular olmuştur (Landau, Meier ve Keefer, 2010: 1047).

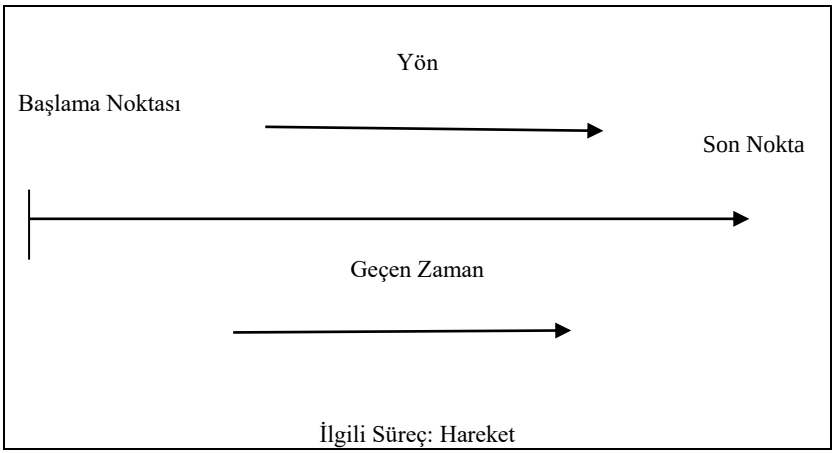
Metaforların Kavramsal Etki Alanları ve Hedef Kavram

Lakoff ve Johnson'ın (1980) yeni ufuklar açan analizleri, metaforların, kaynak kavramlar ve yüzeysel farklı hedef kavramlar arasında kavramsal haritalandırma işlevi olduğunu belirtmişlerdir. Kavramsal haritalandırma, metaforik ilişkide iletişim halinde olan kavram öğeleri arasındaki zihinsel çağrışımlar veya gereksinimler sistemini içermektedir.

Bu öğeler, kavramların gönderimleri veya bu gönderimlerin özellikleri olmanın yanı sıra (örneğin, şekil, ağırlık, süre) ayrıca her iki kavramın da yapısıyla ortak nedensel veya ilişkisel bilgi olabilir. Bu gereklilikler sayesinde, insanların hedef kavramı ile ilgili bilgileri, ilgili akıl yorumlama ve değerlendirmek için yapısal bir çerçeve olarak kaynak kavramı hakkında seçili bilgi parçalarını kullanması mümkündür. (Gentner, 1983). Lakoff ve Johnson (1980), gereklilik sistemlerinin aynı hedef kavramı hakkında konuşmak için geleneksel olarak kullanılan metaforik ifade kümelerinde mevcut olduğunu ileri sürmüştür. (Landau, Meier ve Keefer, 2010: 1046).

Kavramsal metaforlar ve görüntü şemaları, metaforik düşünmenin unsurlarıdır. Kavramsal metaforlar, somut kavramlar açısından soyut kavramları anlamaya izin veren temel bilişsel mekanizmalardır, yani net yapının çıkarımlarını koruyan ve kavramları sistematik olarak düzenleyen kavramsal dönüşümlerin derin ağlarıdır. Onlar, bir kaynak etki alanının hedef etki üzerine olan çıkarımsal yapısını yansıtır (Nunez, 2000); bu alanlar ontolojik olarak farklı ama sonuç olarak aynıdır (Ferrara,2015).

Metaforların kavramsal etki alanları arasında eşlemeleri vardır. Mecazi dönüşümler hedefler üzerine eşleştirilir. Hedeflerin etki alanı kaynak etki alan yapısı ve hedef alan yapısı ile eşleştirilir. Kaynak etki alanı, görüntü-şema gibi hedef etki alanında birçok ilgili kavramlar üzerine çizilir (Lakoff, 1992).

Metafor kaynağın şeması (Aktaran Moser,1999a)

Metafor kaynağın şemasında etki alanı belli bir bilişsel yapıya sahiptir: Başlangıç noktası, son nokta ve hareketin yönü süreçte gösterilmektedir. Ayrıca şemada en önemli bir nokta yönlerin birisi yol boyunca hareket, zaman geçtikçe oluşmaktadır. Buna göre, ilgili süreç ve etki hedefi metaforik yol şema açısından eşleştirilir (Moser,2000).

Sanatçı anlatısında bilinçle başlar ve ardından semantik belirlenmesi olur. İzleyicide bu belirlemenin görsel fikir algısını alır. İzleyici algısında karşılıklı eylem gerektirir ve bu şekilde izleyici kavramlarının gerçekleştirmesine yardımcı olur. Bu süreçte eserin izleyici tarafından alımlanması duygusal tepkiler sonucu değişmecelerin-kavramın aktarılması ile algıda sanatsal bir görüntü oluşturur. Algıda sanatsal görüntü nesnelerin anlamsal alanlara ait aktarımda yananlamları kullanır. Böylece metafor çok dilli aktarımı ile okuyucunun algısını harekete geçirir ve farklı görüntüleri birleştirerek kategorinin bir parçası yapmaya çalışır (Petrenko & Korotchenko 2012).

Hedef Kavram Olarak Zühre Yıldızı

Güneş sisteminde bulunan bir gezegen olan ve Türk kültüründe gezegen olmasına rağmen Zühre, Çoban ve Seher yıldızı adları ile anılan Venüs gezegeni tarihte hem Batı kültürünü, hem de Doğu kültürünü etkilediği görülmektedir. Doğu kültürlerine Zühre yıldızı Harut ve Marut isimli iki meleğin hikâyesi ile hem Türk sanatında hem de edebi eserlerde, minyatürlerde kendisini göstermektedir. Batı

kültüründe Venüs ve Aphrodite adıyla mitolojide yer almış ve birçok sanat eserinde ana figür olarak görülmektedir. Aynı zamanda Batı sanatında birçok eserde Aphrodite ve Venüs figürünün yanında iki melek ile betimlenmiş olduğu ve bunun kültürler arasında etkileşimi ile bu iki mitolojinin birbiriyle iç içe geçmiş olabileceği görülmektedir.

Venüs, çok eski bir Latin tanrıçasının adıdır. Meyve bahçelerinin koruyucusu olarak kabul edilen ve saygı gören Venüs kültürlerarası geçiş ile Yunanlılarda Aphrodite adı ile kendisini göstermiştir. Aeneas'ın annesi sayılan Venüs, imparatorluk çağında Gens Iulia'nın atasıdır (Erhat, 2003:290). Yunanlıların Aphrodite, Latinlerin Venüs adını verdikleri, Ölümsüzlerin en güzeli 'Aşk ve Güzellik Tanrıçası' olan Venüs, ilk olarak 'Işık İlahisi' olarak görülürdü. Işık tanrıçası olmasının nedeni zaman zaman ve çeşitli şekillerde gökyüzünde görülmesinin yanı sıra asıl görevi yeryüzünde çoğalmayı sağlamasıdır. Yeryüzünün ve gökyüzünün bütün ihtişamına ve güzelliğine ışık sebep olduğu için zamanla 'Işık İlahisi' ve 'Güzellik Tanrıçası' adını aldı. Güzellerin güzeli olan Aphrodite bu yüzden yalnız Güzellik Tanrıçası değil, aynı zamanda Aşk Tanrıçası olmuştur.

Türk Mitolojisinde Hedef Kavram Olarak Zühre Yıldızının Mitolojik Algısı

İslamiyet öncesi Türklere bakıldığında oldukça zengin bir mitoloji bulunmaktadır. Zühre yıldızı Batı uygarlıkları ve mitolojilerinde Venüs adı ile yerini almaktadır. Bu gezegen Batıdaki Venüs adını eski yunan mitolojisinde Afroditten, Türk mitolojisinde ise Harut ve Marut isimli iki meleğin mitolojik olayından almaktadır. Türklerde en önemli iki adı zühre ve çoban yıldızı olarak karşımıza çıkmaktadır.

J. P. Roux'ya göre; özellikle 7. Ve 9. Gezegenler olan Venüs ve Mars pek çok mitin kaynağı olmuştur. Bunlardan Venüs, tanrı Erlik'le ilişkilendirilir ve Roux'ya göre şafak söktüğü zaman yıldızları öldüren bir savaşçı olarak düşünülmektedir. XI. Yüzyıldan sonra ışıklı bir Çoban yıldızıyla karıştırılmaktadır. Özellikle, Türklerin tanrıların tanrısı olarak andığı Sirius yıldızına, Satürn (Zühal) gezegenine ve ikizler'e zaman zaman tapılmıştır (Çoruhlu, 2011).

Yıldızlardan Zühre yıldızı (Çoban yıldızı, Çolpan, Solbon, Seher yıldızı, Venüs) kutsanmaktadır. Orta Asya'da Türk grubu olan Abakan Türklerinin İlâhilerinde Solbon (Venüs) yıldızı, tanrı sayılmaktadır (İnan 1995:29). J.P. Roux, özellikle 7. ve 9. gezegenler olan Venüs'ün ve Marsın, pek çok mitin kaynağını oluşturduğunu ileri sürülmektedir ve Türk kültüründe 7 ve 9 sayısının öneminin, 7 veya 9 gezegenlik bir sistem ile ilişkili olduğunu kabul edilmektedir (Roux 1994: 101-106, 195).

Anadolu'da halk arasında ise gökkuşağına "Fatma (Fadime) anamızın kuşağı" denir. Zühre, çoban yıldızı, Hz. Fatma'dır. Alevîlikte ay ve güneş Hz. Ali ve

Hz. Fatma'dır; yenmesi haram olan tavşan inancının da Altaylılarla ilgisi vardır. Çünkü Altaylılarda tavşan aya ait semavî bir hayvandır (Eröz, 1992: 115).

> *''Zühre yıldızı çıkar, çobanları korurmuş,*
> *Tayları doğurturmuş, atlar esen dururmuş!..'' Bir Türk Efsanesi(Öğel, 1997).*
> *Batı aleminde Venüs, Önasya'da da Zühre, v.s. gibi adlarla anılan bu yıldız, her iki dünya mitolojisinde de büyük bir yer tutmuştur. Türk mitolojisinde de bu, Kutup yıldızından sonra, en fazla önem kazanan bir yıldız olmuştur. Türklere göre bu yıldız, çok güzel bir kız idi. Batıdaki Venüs ve Zühre de, daima kadın güzelliğinin bir sembolü olmuşlardı (Öğel, 1997 sf:82).*

Kuran-ı Kerim'in Bakara suresinin 102. Ayetinde isimleri geçen ve iki melek olan Harut ve Marut birçok dinde ve mitolojide kendilerini farklı isimlerle de olsa göstermektedirler (Demirci, 1997).

Hârût ve Mârût isimlerinin kökeni konusunda pek çok görüş ortaya atılmaktadır. Bu isimlerin Acemce, Ermenice, Hintçe, Süryanice ve Museviceden geldiği konusunda çeşitli iddialar ileri sürülmektedir. Bununla birlikte kelimenin Sami kökenli olduğu fikri genel kabul görülmektedir (Koşik, 2013).

Muazzez İlmiye Çığ, Kur'ân, İncil ve Tevrat'ın Sümerdeki Kökeni kitabında bu iki meleğin aslında Sümerlerdeki Dumuzi ve İnanna olduğunu belirtmektedir. Bu hikayede yer alan Zühre'nin Venüs olduğu ve Sümer tanrıçası olan İnanna'nın Venüs ile özdeşleştiği belirtilmektedir. Çığ, yazısının devamında güzel bir kadın olan Zühre'ye Hârût ve Mârût'un âşık olmasını, Sümerlerdeki çoban tanrısı Dumuzi ve çiftçi tanrısı Enkidmu'nun, Zühre'yi simgeleyen İnanna'ya âşık olmasıyla bağdaştırmaktadır. Buna göre Sümerlerdeki çoban tanrısı Dumuzi ile çiftçi tanrısı Enkidmu da Hârût ve Mârût'u simgelemektedir. Bundan dolayı da yazar, Sümer'in çok tanrılı dinindeki tanrıların tek tanrılı dinlere bir melek olarak girdiğini belirtmektedir (Çığ, 2005). Hinduizm'in en eski kutsal kitabı olan Veda'da da Marutlar isminde bir fırtına ilahlarından bahsedilmektedir (Demirci, 1997).

İslam kültür ve mitolojisinde Harut ve Marut'un hikayesinden alıntı;

> *İdris Peygamberin yaşadığı zamanda bir gün melekler yeryüzünde kan döken, puta tapan kısacası günah işleyen insanlar görüp şaşırmışlar ve Allah'a, Ey Rabbim, senin kulluk için yarattığın ve bize secde ettirdiğin insanoğlu yeryüzünde kan döküyor, puta tapıyor, içki içip zina ediyor. 'Buna nasıl dayanıyorsun?' diye şikâyette bulunmuşlar. Allah da meleklere, Eğer insanoğluna verdiğim nefs ve şehveti size verseydim siz de aynısını yapardınız.' demiş. Bunun üzerine melekler kendilerini savunarak asla böyle bir şey yapmayacaklarını söylemişler. Allah da onlara içlerinden en iyi iki meleği seçmelerini ve bunların imtihan için yeryüzüne gönderileceğini bildirmiş. Melekler, içlerinden en güvendiği Hârût ve Mârût ismindeki iki meleği seçmişler. Allah her iki meleğe de insana verdiği nefes ve şehveti vermiş ve onlardan puta tapma, insan öldürme, içki içme ve zina yapma gibi büyük günahlardan uzak kalmalarını istemiştir (Demirci, 1997).*

Yeryüzüne inen bu iki melek gündüzleri adaletle insanlar arasındaki anlaşmazlıklara hüküm verirler, geceleri de İsm-i Azam duasını okuyarak göğe yükselirler. Bir gün Zühre isminde çok güzel bir kadın kocasından boşanmak için bu iki meleğin kapısını çalar. Zühre'yi gören her iki melek de ona âşık olur ve onunla birlikte olmak isterler. Zühre, kendileriyle birlikte olacağını ama onların ilk olarak kendi taptığı putlara tapması gerektiğini söyler. Hârût ve Mârût buna karşı çıkar. Zühre bunun üzerine de eğer kocasını öldürürlerse onlarla birlikte olacağının sözünü verir. Meleklerin buna da karşı çıkması sonucu Zühre son şart olarak şarap içmeyi kendilerine teklif eder. Arzuları karşısında çaresiz kalan melekler bu üç şarttan en hafifi olarak şarap içmeyi uygun görürler. Fakat şarabı içen melekler kendilerinden geçince Zühre'nin kendilerinden istediği ilk iki isteği de yerine getirirler. Hem puta taparlar hem de kadının kocasını öldürürler. Fakat kadın bütün bunlara rağmen yine de onlarla birlikte olmaya yanaşmamış ve onlardan son olarak göğe çıktıkları duayı öğrenmek istermiştir. Onlar da kadından bir an önce intikâm almak için İsm-i Azam duasını ona öğretirler. Zühre bu duayı okuyarak hemen göğe yükselir. Fakat sema bekçileri olan melekler tarafından onun üçüncü kat gökten yukarı çıkmasına izin verilmez. Allah da onu burada insanlara ibret olsun diye parlak bir yıldıza dönüştürerek bırakır. Böylece o günden bu zamana Zühre veya Venüs yıldızı olan kadın gökte asılı durmaktadır (Onay, 2000).

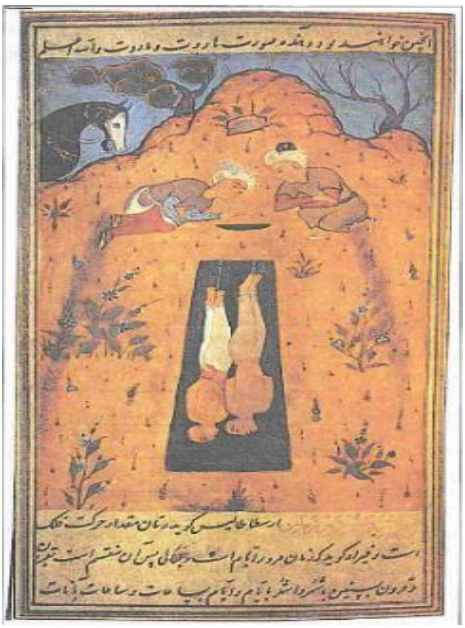
Bütün bu olanlardan sonra melekler tekrar göğe çıkmak isterler ancak başaramazlar. Çünkü Allah bu yaptıkları karşısında kendilerini cezalandırmak istemiştir. Böylece bu iki meleğe dünya ve ahiret azabından birini tercih etmeleri gerektiği söylenir. Dünya azabının fâni, ahiret azabının ise bâki olduğunu bilen Hârût ve Mârût da dünya azabını seçerler (Koşik, 2013). Bunun üzerine Babil'deki bir kuyuya kıyamete kadar başları aşağı gelecek şekilde asılırlar. Melekler bu kuyuda insanoğluyla konuşur ve onlara büyü ve sihir öğretirler, aynı zamanda da bunun günah olduğunu da hatırlatırlar (Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı (Meâl):1975), Bakara suresi 102. ve 103. ayetler). Aşağılarında yer alan suyla aralarında dört parmak aralığında bir uzaklık olduğu için kıyamete kadar bu sudan içemeyecekleri belirtilmektedir (Koşik, 2013).

Kuran-ı kerim'in Türkçe mealine bakıldığında ise;

> *Süleyman'ın mülk ve saltanatı konusunda onlar, şeytanların okuyup durduklarına uydular. Hâlbuki Süleyman küfre sapmamıştı. Ancak şeytanlar küfre sapmıştı; insanlara büyüyü öğretiyorlardı. Ve Babil'de Hârut ve Mârut adlı iki meleğin üzerine indirileni öğretiyorlardı. Oysaki o ikisi, "Biz bir imtihan aracıyız, sakın küfre sapma!" demedikçe hiç kimseye bir şey öğretmiyorlardı. İnsanlar onlardan erkekle eşinin arasını açacakları şeyi öğreniyorlardı. Ne var ki, onlar onunla Allah'ın izni olmadıkça hiç kimseye zarar veremezler. Onlar kendilerine zarar vereni, yarar vermeyeni öğreniyorlardı. Yemin olsun ki, onu satın alanın âhirette hiçbir nasibi olmayacağını açıkça bilmişlerdir. Öz benliklerini sattıkları şey ne kötüdür! Bir bilebilselerdi! (Bakara 102).*

Görsel 1: Harut ve Marut kıyamete kadar kalacakları kuyuda, Falname

Görsel 2: Dünya azabını tercih eden Harut ile Marut'u Babil'de kuyuda asılı gösteren bir minyatür

Bir diğer örneği incelersek, Mevlana'nın Mesnevi'sinde de Hârût ve Mârût'la ilgili çeşitli konular bulunmaktadır. Mesnevi'de Hârût ve Mârût'un mukaddes yaratılışlarına güvenip melek olduklarına itimat ettiklerini ve bunun sonucunda da gururları yüzünden zehirli ok yedikleri söylenmektedir. Onların kibirleri yüzünden Babil'deki kuyuya asılarak cezaya çarptırıldığı anlatılmaktadır. Eserde, her iki meleğin baş aşağı kalması, baştan çıkıp kendilerini baş sanması yani öne geçme isteğinden dolayı olduğu düşünülmektedir. Bu iki meleğin, söz konusu imtihan karşısında yiğitlik tasladıkları ve kaderin de kendilerini bu yolda avladığı belirtilmektedir. Ayrıca Mesnevi'de akıl, sihir yapma ve ruhla birlikte balçık içinde mahpus olma bakımından Hârût ve Mârût'a benzetilmektedir (İzbudak, 1966).

Batı Dünyasında Hedef Kavram Olarak Zühre Yıldızının Mitolojik Algısı

Bitkilere ve bahçelere hükmeden tanrıça olarak Venüs, daha sonraları, bazı yazarlarca, dualara aracılık eden bir daimon gözüyle bakılmaya başlanmıştır. Venüs İ.Ö. II. yüzyılda, Yunanlıların Aphrodite ile özdeşleştirilmiştir (Picard, 1997). Meyve bahçelerinin koruyucusu olarak saygı gören Venüs, sonradan Yunan etkisi altında Aphrodite ile bir tutulmuştur (Erhat, 2003).

Eski Roma'da etkili alanlar ve bahçeler tanrıçası olan Venüs ve sonradan Yunanlıların aşk ve güzellik tanrıçası Aphrodite ile özdeşleştirilmiştir. Varro'nun (İ.Ö. 116-27) yapıtlarında da görüldüğü gibi, Roma'nın ilk dönemlerinde henüz Venüs kültü ortaya çıkmamıştır. Eski takvimde Venüs'e adanmış hiçbir şenliğe rastlanmamaktadır. Buna karşılık Latinlerde ise Venüs kültü çok eski bir geçmişe dayanmaktadır. Biri Lavinium kenti, diğeri Latin kent şenliklerinin düzenlendiği Ardea'da olmak üzere bilinen iki tapınağı bulunan Venüs kültü zamanla Latinlerden Roma'ya geçmiştir (AnaBritannica, 2005). Bütün dünya edebiyatında Aşk Tanrıçası olarak bilinen ve bizzat kendisi bir motif olan Aphrodite antik Yunan mitolojisinden çok önce Istar veya Asoret adlarıyla geçiyordu. Gökyüzünde Zühre yıldızı olarak bilinen İştar (Akkadlarda) veya Ninsianna (Sümerce) ya da Estor (Babilde) Aşk Tanrıçası olarak görevini sürdürüyordu. İştar'ın doğuşu öyküsü ile Afrodit'in ki arasında fark vardır:

> *"Fırat Nehrinde balıklar bir gün son derece büyük ve harikulade bir yumurta buldular. Bunu iteleyerek kıyıya çıkardılar bu yumurtanın üstüne bir güvercin konup kuluçkaya yatar ve yumurtadan güzeller güzeli Tanrıça İştar dünyaya gelir. İnsanlara karşı son derece merhametli davranır". Bu nedenle; İştar'ın sembolü güvercin ve sazlıktır(Arda, 1999).*

Hesiodos ve Homeros'ta Aphrodite'in doğuşu ile ilgili bilgiye ulaşılmaktadır. Hesiodos Tihegonia'da Aphrodite'in denizin köpüklü dalgalarından doğduğunu anlatır. Uranos, Gaia'dan doğan çocuklarını doğar doğmaz toprağın bağrına soktuğu için toprak ana şişmekte ve korkunç sancılarla kıvranmaktadır. Bu yüzden son oğlu

Kronos'a bir tırpan verir, Kronos da o tırpanla babasının hayalarını keser ve denize atar (Theog'dan aktaran Erhat, 2003). Homeros'a göre Aphrodite Zeus ile Okeanos kızı Dione'den doğmadır. İlyada'da yiğit Diemedes ile çarpışıp yaralanan Aphrodite'yi anası Dione kollarına alır, sever, okşar ve bileğinden akan özü silerek yarasını iyileştirir, acısını dindirir. Sevgiyi simgeleyen bu tanrıça büyüyü kendi kendine değil çevresini saran başka tanrısal varlıkların aracılığıyla gerçekleştirir. Heros bazı efsanelere göre onun oğludur ama Thiegonia'da Eros Aphrodite'den çok önce doğmuş evrensel bir güçtür (Theog'dan aktaran Erhat, 2003).

Görsel 3: ''Milo Venüsü'', mermer heykel,

İÖ.150, Louvre Müzesi, Paris

Venus'un Aphrodite gibi bir tanrıçayla nasıl ve ne zaman özdeşleştirildiği bilinmemektedir. Jüpiter ile Venüs baba-kız olarak yunan tanrıları Zeus ve Aphrodite ile özdeşleştirilince, Venüs aynı zamanda Dione'nin kızı, Vulcanus'un karısı ve Cupido'nun annesi olarak kabul edilir. Hem tanrılar, hem de ölümlülerle girdiği gönül ilişkilerini ve romantik oyunlarını anlatan efsanelere bağlı olarak, olumlu ve olumsuz yönleriyle kadınsı özellikleri temsil etmeye başlamıştır. Daha sonra Venüs Vecticordia

olarak, kadınların iffetini koruyucu bir rol üstlenmiştir. Venüs kültü imparatorlar arasında bile önemini korumuştur. Örneğin, Hadrianus 135'te Roma'da yeni bir Venüs tapınağı yaptırmıştır (AnaBritannica, 2005).

Bu gelişmelerin belki de en dikkate değer sonucu, Venüs gezegeninin onun adını almasıdır. Gezegen önceleri Babil tanrıçası İştar'ın, sonra da Aphrodite'nin yıldızı olarak kendini göstermiştir. Aynı zamanda aşk ve kadın güzelliğiyle ilişkilendirilmesi nedeniyle Venüs, güzel sanatlarda farklı dönemlerde sanatçıların sanatsal sorgulamaları arasında yer almaktadır (AnaBritannica, 2005).

Sonuç olarak, metaforlar dilimize, edebiyatımızı ve sanatımızı toplumun, ilişkilerin, ruhaniyetin ve kültürün derinsel ifadelerini sağlayarak yerleşmiştir. Metaforik ifadeler gerçeklik algımızı ifade etmeye çalıştıkça kaynak kavramlar algımızın derinliklerine işlemiştir. Kaynak kavramlar, fiziksel ve sosyal dünya ile etkileşimden doğan özellikler arasında aşina olunan gönderimler ve ilişkilerin özellikleri hakkındaki şematik ortak bilgi ile hedef kavramlar, aksine, kavraması nispeten daha zor olan daha soyut referansları temsil etmektedir. Bu şematik algı ve temsil ile metaforik düşünce süreç ve eylemin düşüncede birleşerek görme biçiminin içeriksel analizidir. Hedef etki üzerinde kavramın metaforik algısında, Türk mitolojisinde hedef kavram olarak Zühre yıldızının mitolojik algısı harut ve marut çözümlemesinde kurgusal oluşumlar kendilerini farklı isimlerle de göstermektedirler. Hedef kavramın aktarım sürecinde kavramsal metafor ve etki alanı arasındaki ilişkide kültürlere göre etkisi ile birlikte kurgulandığı görülmektedir. Batı dünyasında hedef kavram olarak Zühre yıldızının mitolojik algısında Venüs ve Aphrodite adıyla karşılaşılması, Lakoff (1992)'un da belirttiği gibi görüntü-şema gibi hedef etki alanı, kaynak etki alan yapısı ve hedef alan yapısı ile eşleşmektedir. Metaforik algı çözümlenmesinde temel nokta, hedef kavram olarak Zühre yıldızının mitolojik algısının ilişkisel yorumlanmasıdır.

KAYNAKLAR

AKBABA Altun Sadegül & APAYDIN Çiğdem (2013). "Kız ve Erkek Öğretmen Adaylarının "Eğitim" Kavramına İliskin Metaforik Algıları", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Cilt 19, Sayı 3, ss. 329-354.

ANABRİTANNİCA. (2005). Genel Kültür Ansiklopedisi (cilt21) Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopedia Britannica inc. İşbirliği ile yayımlanmaktadır.

ARDA, Zeki. Cemil. (1999). Anadolu ve Avrupa Mitolojisinde İçerik ve Motif Karşılaştırması. Hacı Bektaşi Veli araştırma dergisi. sayı:9.

BERLİNER, David (1990). "If the metaphor fits, why not wear it? The teacher as executive". *Theory Into Practice*, 24(2), 85–93.

BLACK, Max (1977). "More about metaphor". *Dialectica*, 31 (3-4), 431-457.

CAMERON Lynne (2010). What is metaphor and why does it matter? In: L Cameron, R Maslen (Eds.): Metaphor Analysis:Research Practice in Applied Linguistics, Social Sciences and the Humanities. London: Equinox, pp. 3-25.

CAN, Şefik (1970). Klasik Yunan Mitolojisi, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

CHİAPPE, Dan L.& KENNEDY, John M. & CHİAPPE, Penny (2003). Aptness is more important than comprehensibility in preference for metaphors and similes. *Poetics* 31,51 – 68.

COLLİNS, E. C. & GREEN, J. L., (1990). Metaphors: the construction of a perspective. *Theory into Practice* 29,71 –77.

ÇIĞ, Muazzez. İlmiye. (2005). Kur'ân, İncil ve Tevrat'ın Sümerdeki Kökeni. İstanbul: Kaynak Yayınları.

ÇORUHLU, Yaşar. (2011). Türk Mitolojisinin Ana Hatları. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

DEMİR Cennet Engin (2007) Metaphors as a reflection of middle school students' perceptions of school: A cross-cultural analysis, *Educational Research and Evaluation*,Vol.13, No.2, pp.89-107.

DEMİRCİ, Kürşat. (1997). Hârût ve Mârût', TDV İslam Ansiklopedisi. C. 16. İstanbul: TDV Yayınları, 262-264.

ERGEN Binnur, YANPAR Yelken Tuğba (2015). " İlkokul 3. Sınıf Öğrencilerinin Teknoloji Kavramına İlişkin Metaforik Algıları", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Doi number:http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2975 Number: 39 , p. 509-527.

ERHAT, Azra (1972). Mitoloji Sözlüğü, İstanbul, Remzi Kitabevi.

ERHAT, Azra. (2003). Mitoloji Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.

ERÖZ, Mehmet. (1992). Eski Türk Dini*(gök tanrı inancı) ve Alevîlik-Bektaşilik*. No. 91. İstanbul: TDAV *Eski Türk dini* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

FAUCONNİER Gilles & TURNER Mark (2008). Rethinking metaphor.In: RW Gibbs (Ed.): The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought. Cambridge:Cambridge University Press, pp.53-66.

FAWSON, Parker, & REUTZAL, Ray D. (1994). Comprehending metaphor: Using a Salient Characteristic Analysis Technique (SCAT). *Reading Horizons*, 34(4), 356-368.

FERRARA Francesca (2015). "Bridging Perception And Theory: What Role Can Metaphors And Imagery Play?", European Research In Mathematics Education III, Thematic Group I, http://www.dm.unipi.it/~didattica/CERME3/proceedings/Groups/TG1/TG1_ferrara_cerme3.pdf .

GENTNER, Dedre (1983). Structure-mapping: A theoretical framework for analogy. *Cognitive Science*, 7, 155–170.

GİBBS Raymond W. & MATLOCK Teenie (2008). Metaphor, imagination, and simulation. In: RW Gibbs (Ed.): The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 161-176.

GOATLY Andrew (1997). *The Language of Metaphors*. London: Routledge.

GOLDSTEİN, Lisa S. (2005). Becoming a teacher as a hero's journey: using metaphor in preservice teacher education. *Teacher Education Quarterly*. 32 (1), 7-24.

GRİMAL Pierre & PİCARD Charles. (1997). Mitoloji Sözlüğü. (çev: Cenap Karakaya) İstanbul: Sosyal Yayınlar.

İNAN, Abdülkadir. (1995). Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İZBUDAK, Veled. Çelebi. (1966). Mesnevi mevlanadan 4 cilt. İstanbul: MEB Basımevi.

JAMET Denis L., (2010). What do Internet metaphors reveal about the perception of the Internet?, http://www.metaphorik.de/sites/www.metaphorik.de/files/journal pdf/18_2010_jamet.pdf.

JENSEN, Devon F. N. (2006). Metaphors as a bridge to understanding educational and social contexts, *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1), Article 4.

KARAIRMAK Özlem & GÜLOĞLU Berna (2012). Metafor: Danışan ve Psikolojik Danışman Arasındaki Köprü, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi 2012, 4 (37), 122-135.

KARAŞAHİNOĞLU Tuğçe (2015). Ortaokullarda Beden Eğitimi Öğretmenine İlişkin Metaforik Algılar, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

KISA Nuray (2013). Araştırma Görevlilerinin Metaforik Algıları: Kim Onlar? Kim Olmalılar?, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 28, 47 – 46.

KOHN Pelin & DEMİR Cennet Engin (2008). Children's Perception of a Community Center and Their Schools: a Metaphorical Analysis, http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/175519.pdf.

KOŞİK, H. Sercan. (2013). Harut ve Marut Hakkında Tercüme Bir Risale. Gazi Türkiyat Dergisi. sayı:12, 141-153.

KOVECSES Zoltán (2005). *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı (Meâl): (1975), Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. Ankara: Elif matbaacılık.

KURT Adile Aşkım & ÖZER Özge (2013). Teknolojiye İlişkin Metaforik Algılar: Anadolu Üniversitesi Öğretmenlik Sertifika Programı Örneği, *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9(2): 94-112.

LAKOFF, George (1992). The Contemporary Tehory of Metaphor . http://comphacker.org/comp/engl338/files/2014/02/A9R913D.pdf erişim tarihi: 22.09.2016

LAKOFF, George & JOHNSON, Mark (1980). Metaphors we live by. Chicago: University of Chicago Press.

LANDAU Mark J. & MEİER Brian P. & KEEFER Lucas A. (2010). "A Metaphor-Enriched Social Cognition", https://www.researchgate.net/profile/Lucas_Keefer/publication/46168941_A_Metaphor-Enriched_Social_Cognition/links/53ecc3e20cf23733e804bbed.pdf, *Psychological Bulletin*, Vol. 136, No. 6, 1045–1067.

LEVİNE Phoebe M. (2005). Metaphors and images of classrooms. *Kappa Delta Pi Record*, 41(4): 172-175.

MCGREGOR Stephen & PURVER Matthew & WIGGINS Geraint (2015). "Metaphor, Meaning, Computers and Consciousness", Queen Mary University of London, https://www.cs.kent.ac.uk/events/2015/AISB2015/proceedings/philosophy/mcgregor.pdf.

MCLAUGHLİN, H. James., & BRYAN, Lynn A. (2003). Learning from rural Mexican schools about commitment and work. *Theory into Practice*, 42(4), 289–295.

MOSER, Karin. (2000). Metaphor Analysis in Psychology—Method, Theory, and Fields of Application. http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1090/2387#g3 erişim tarihi: 22.09.2016

NÚÑEZ, Rafael (2000). Mathematical idea analysis: What embodied cognitive science can say about the human nature of mathematics. *Proceedings of PME* 24, 1, 3-22.

ONAY, Ahmet. Talat. (2000). Mazmunlar ve İzahı. Ankara: Akçağ Yayınları.

ORTONY, Andrew (1990) *Metaphor and Thought*. (2nd edition). Cambridge: Cambridge University Press.

OXFORD, Rebecca L. & TOMLİNSON, Stephen & BARCELOS, Ana & HARRINGTON, Cassandra & LAVINE, Roberta Z. & SALEH, Amany & LONGHINI, A.

Palacios (1998). Clashing metaphors about classroom teachers: toward a systematic typology for the language teaching field. *System* 26,3 –50.

ÖĞEL, Bahaeddin. (1997). Türk Mitolojisi-I. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

ÖZDEMİR Soner Mehmet (2012). Eğitim Programı Kavramına İlişkin Öğretmen Adaylarının Metaforik Algıları, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(3), 369-393.

PERRY, Chris & COOPER, Maxine (2001). Metaphors are good mirrors: reflecting on change for teacher educators. *Reflective Practice* 2,41 –52.

PETRENKO, Viktor & KOROTCHENKO Evgeniya. (2012). Metaphor as a basic mechanism of art (painting). Psycholog in Russia:State of the Art. s:531-567 http://psychologyinrussia.com/volumes/pdf/2012/petrenko.pdf erişim tarihi: 22.09.2016

RENTZ, Janet (2016). Metaphor, creativity and art practice. New South department of education and training Curriculum.

ROSENMAN, Stephen (2008). Metaphor, meaning and psychitry. The Royal Austrian and New Zealand College of Psychiatrists, 16 (6), 391-396.

ROUX. Jean. Paul. (1994). Türklerin ve Moğolların Eski Dini. (Çev. Aykut Kazancıgil) İstanbul: İşaret Yayınları.

SABAN Ahmet & KOCBEKER Beyhan Nazlı & SABAN Aslıhan (2006). An investigation of the concept of teacher among prospective teacher through metaphor analysis. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 6(2): 509-522.

SABAN, Ahmet (2004). Prospective classroom teachers' metaphorical images of selves and comparing them to those they have of their elementary and cooperating teachers. *International Journal of Educational Development*, (24), 6, 617-635.

SCHMİTT, Rudolf (2005). "Systematic Metaphor Analysis as a Method of Qualitative Research", The Qualitative Report, Volume 10 Number 2,358-394, http://www.nova.edu/ssss/QR/QR10-2/schmitt.pdf.

SCHÖN, Donald A. (1983). The reflective practitioner: How professionals think in action. New York: Basic Books.

SEARLE, John (1978). Literal Meaning. *Erkentniss*, 13, 207-224.

STRENSKİ, Ellen (1989). Disciplines and communities, "armies" and "monasteries" and the teaching of composition. *Rhetoric Review*, 8(1), 137-145.

SWEETSER, Eve (1990): From Etymology to Pragmatics. Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure, Cambridge Studies in Linguistics #54, Cambridge, Cambridge University Press.

WEADE Robert & ERNST Oliver G. (2001). Pictures of life in classrooms, and the search for metaphors to frame them. *Theory into Practice*, 29(2): 133-140.

YALÇIN, Mikail (2011). İlköğretim okullarında okul müdürüne ilişkin metaforik algılar. (Yayınlanmış) Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

YILDIRIM, Ali, ŞİMŞEK, Hasan (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

YOB Iris M. (2003). Thinking constructively with metaphors. *Studies in Philosophy and Education*, 22: 127-138.

_____ (2016) Metaphor Definition http://literarydevices.net/metaphor/ erişim tarihi: 22.09.2016

_____ (2016). Using Metaphors to Think Visually. http://www.visualthinkingmagic.com/metaphors-analogies erişim tarihi: 22.09.2016